

Vergaderjaar 2006–2007

22 112

Nieuwe Commissievoorstellen en initiatieven van de lidstaten van de Europese Unie

AB

VERSLAG VAN EEN MONDELING OVERLEG

Vastgesteld 18 januari 2007

De commissie Europese Samenwerkingsorganisaties¹ en de bijzondere commissie JBZ-Raad² hebben op 4 december 2006 overleg gevoerd met minister Bot van Buitenlandse Zaken over: **de oprichting van een Bureau van de EU voor de grondrechten (22 112, nr. 392, fiche 1).**

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand stenografisch verslag uit.

De voorzitter van de commissie voor Europese Samenwerkingsorganisaties,
Van der Linden

De voorzitter van de commissie voor de JBZ-Raad,
Engels

De griffier van de commissies,
Kim van Dooren

¹ Samenstelling: Leden: Van Gennip (CDA), Schuyer (D66), Van der Linden (CDA) (voorzitter), Platvoet (GL), Doesburg (PvdA), Broekers-Knol (VVD), Hoekzema (VVD), Hessing (LPF), Ten Hoeve (OSF), Van Middelkoop (CU), Vedder-Wubben (CDA), Kox (SP) en Eigeman (PvdA) (plv. voorzitter).

Plv. leden: Russell (CDA), Schouw (D66), Van de Beeten (CDA), Minderman (GL), Van Thijn (PvdA), Dees (VVD), Rosenthal (VVD), Holdijk (SGP), Essers (CDA), Slagter-Roukema (SP) en Jurgens (PvdA).

² Samenstelling:

Leden: Holdijk (SGP), Wagemakers (CDA), Jurgens (PvdA), Dees (VVD), De Wolff (GL), Van de Beeten (CDA), Broekers-Knol (VVD), Hessing (LPF), Middel (PvdA), Kox (SP) (plv. voorzitter), Engels (D66) (voorzitter), Pruiksma (CDA), Van Middelkoop (CU), Dölle (CDA), Eigeman (PvdA), Minderman (GL), Essers (CDA), Van Thijn (PvdA), Schuyer (D66) en Franken (CDA).

De **voorzitter**: Ik open deze vergadering van de commissie Europese Samenwerkingsorganisaties en de bijzondere commissie JBZ-Raad. Als voorzitter van de bijzondere commissie JBZ-Raad doe ik dat mede namens mijn collega Van der Linden, de voorzitter van de commissie ESO, die niet aanwezig kon zijn. Ik heet de minister en zijn gevolg welkom in ons midden.

Wij hebben vandaag een overleg over het Europese grondrechtenbureau naar aanleiding van een brief, waarvan wij vorige week in de commissies hebben afgesproken die te sturen naar de minister als antwoord op zijn brief van 21 november. De minister heeft mij vorige week gebeld en gevraagd of het niet beter was om het mondeling overleg dat wij volgende week wilden houden, te houden voor de JBZ-Raad van vandaag en morgen omdat er nieuwe ontwikkelingen waren. Ik heb intussen begrepen van welke aard die zijn. Vervolgens zijn wij erin geslaagd om het overleg deze vorm te geven.

Ik deel nog mee dat mevrouw Broekers de vergadering wegens verplichtingen eerder zal verlaten.

Wij hebben afgesproken dat de heer Dees het debat zal openen en zal spreken namens alle fracties, met één uitzondering. Daarna geef ik het woord in volgorde van grootte aan de andere fracties. Vervolgens is de minister aan de beurt en is er nog een tweede ronde.

De heer **Dees** (VVD): Voorzitter. Wij zijn als Eerste Kamer meer dan een jaar lang buitengewoon intensief met dit dossier bezig geweest. De woordvoerders van nagenoeg alle fracties hebben zich intensief erin verdiept en hebben zowel nationaal als internationaal debatten over deze problematiek geparticipeerd. Dat deden zij niet alleen in de Raad van Europa, maar ook in contacten met de PV en in contacten met Europarlementariërs. Mede naar aanleiding van die intensieve discussies, maar ook naar aanleiding van eigen studies leven er in onze kring een aantal inhoudelijke en procedurele bezwaren tegen het hele gebeuren. Die bezwaren betreffen het grondrechtenbureau en niet de minister. Ik zal proberen in dit debat zo authentiek mogelijk weer te geven wat die bezwaren zijn, omdat wij tegen die achtergrond de mogelijke bijstellingen moeten bekijken. Daartoe zal ik staccato het algemene verhaal houden, omdat het voor een deel teruggrijpt op verhalen die de minister al eerder heeft gehoord.

Ik ga eerst in op de inhoudelijke bezwaren en daarna op de procedurele bezwaren. In de eerste plaats ontbreekt nog steeds een echte, deugdelijke argumentatie voor het grondrechtenagentschap. Om de retorische vraag nog maar eens te herhalen: voor welk probleem is dit grondrechtenagentschap een oplossing? Op die vraag hebben wij in alle politieke discussies die wij hier breed over hebben gevoerd, ook met Europarlementariërs, nooit een goed antwoord op gekregen.

In de tweede plaats is de rechtsgrond voor het agentschap op z'n minst twijfelachtig en is de rechtsgrond voor de derde pijler afwezig. Collega Jurgens heeft daarover een notitie gehad. Wij hebben daarover ook een zeer indrukwekkende notitie van de Bundesrat uit september 2005. Die was meer een wetenschappelijk dan een politiek document. De Bundesrat heeft over die rechtsgrond heel duidelijke taal gesproken. Mij is geworden dat de Juridische Dienst van de Europese Unie in een rapport dat ons nooit ter beschikking is gesteld, ook zijn twijfels over de rechtsgrond heeft geuit. Dat rapport schijnt nu in Duitsland openbaar te zijn gemaakt. Ik heb begrepen dat een enkeling van ons het ook heeft gezien.

In de derde plaats kan de subsidiariteitstoets niet worden doorstaan. Dat geldt in het algemeen, maar ook op onderdelen. Ik licht er een onderdeel uit. Implementatie van het gemeenschapsrecht in de lidstaten vinden wij niet passen bij het subsidiariteitsprincipe. Wij zijn mans genoeg om in eigen land op de implementatie toe te zien en daarbij de aspecten van de grondrechten voldoende te betrekken. Ook hier zijn er geen aanwijzingen

dat het in andere landen helemaal verkeerd zou lopen.

In de vierde plaats – en daarmee kom ik bij de procedurele bezwaren – ademen alle discussies die wij hebben gehad, waarbij wij echte inhoudelijke discussies hebben gemist, de sfeer van de stoomwals: het agentschap moet er komen, koste wat het kost en als het via de voordeur niet lukt, dan zijn er wel oplossingen via de achterdeur. Ik wijs op de discussie over de derde landen en ik wijs vooral op de discussie over de derde pijler. Over de derde pijler heb ik in een notitie van het Finse Voorzitterschap gelezen, dat men zelf ook vindt dat de rechtsgrond voor de derde pijler er niet is. Vervolgens zie je dat niet via de voordeur, maar via de achterdeur en via allerlei clausules en andere passages toch de derde pijler in het geheel wordt binnengeloodst. Als de derde pijler formeel niet kan, moet men het niet doen, ook niet op basis van vrijwilligheid of anderszins.

In de vijfde plaats valt het op, waar wij zelf in Europa vanuit het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en andere landen veel bezwaren hebben gehoord, dat niemand de leiding heeft genomen. In de decemberdocumenten, de officiële documenten, werd aanvankelijk door zes landen nog een voorbehoud gemaakt en een week later nog door vier. In het ordenen van de bezwaren en het tot uitdrukking brengen van die bezwaren in de teksten van het geheel heeft niemand de leiding genomen, terwijl wij vanuit het Verenigd Koninkrijk en met name vanuit Duitsland de afgelopen maanden heel veel verzet hebben geregistreerd. Daarbij speelt ook de angst om alleen te staan een rol. De houding van de meeste collega's hier, op het CDA na, is dat de Eerste Kamer die angst niet heeft. Ik heb al genoemd de puur inhoudelijke argumenten, de problemen die moeten worden opgelost, de kwestie van de rechtsgrond en van de subsidiariteit, het drammen als een stoomwals om alles erdoor te krijgen en de U-bochtconstructies. Wij schamen ons er niet voor om daartegen grote bezwaren te hebben en die ook te formuleren. De afgelopen week heb ik ook berichten uit Duitsland gekregen dat in de Bundestag en eerder al in de Bundesrat grote bezwaren leven en dat dit ook op regeringsniveau het geval zou zijn. Voor een goed en evenwichtig beeld is het wel noodzakelijk om lof uit te spreken voor een aantal, dat de minister heeft bereikt. De beperking tot het gemeenschapsrecht is een winstpunt, al vind ik het te ver gaan dat het bureau zich ook met de implementatie van het gemeenschapsrecht in de nationale lidstaten gaat bezighouden. Dat is strijdig met het subsidiariteitsprincipe, een onderwerp dat in deze Kamer heel zwaar leeft. Duplicatie met de Raad van Europa zal worden vermeden. Het is een absoluut winstpunt – daarvoor echt hulde! – dat de passage over de duplicatie van de preambule naar de tekst van de verordening is overgebracht. Ik had het liever in de samenwerkingsovereenkomst gezien, maar de minister heeft gelijk als hij schrijft dat het het verzoek van de Raad van Europa zelf is geweest om het eerst over de verordening eens te zijn en dan over de samenwerkingsovereenkomst. Maar goed, ik heb hier mijn eigen mening. Ik zit hier niet als een verlengstuk van de Raad van Europa. Ik had het liever anders gehad, maar dit accepteer ik als feit.

Vervolgens zijn er verschillende opties. De vraag is of nog opties mogelijk zijn, want wij hebben zojuist een persbericht gekregen dat vandaag in Helsinki zou zijn besloten. Ik zal in elk geval mijn verhaal afmaken, maar de ordevrage kan zijn of deze discussie hier nog wel zin heeft. Ik heb in elk geval de bezwaren namens een groot aantal leden kunnen verwoorden. Volgens mijn zijn er drie opties. De eerste optie is gewoon tegen zijn. Als de minister in onze harten kijkt, zijn wij tegen. Ik moet echter ook erkennen dat wij een motie hebben aangenomen waarin de regering werd uitgenodigd niet in te stemmen met de verordening in haar huidige vorm. Als wij ons pertinent tegen hadden willen uitspreken, hadden wij dat in die motie moeten doen. Wij hebben dat niet gedaan. De eerste optie leeft dus wel in ons hart en bij heel veel collega's, maar door de motie zitten wij op de lijn van verdere aanpassingen. Nu is dus de vraag aan de orde

of wij tevreden zijn over de aanpassingen, de tweede optie. Daarover kan ik kort en krachtig zijn. Het standpunt van de meerderheid hier is: geen derde pijler, geen derde landen, niet via de voordeur, maar ook niet via de achterdeur. Ik gebruik nu parlementaire taal, maar andere woorden liggen op mijn tong. Ik heb weinig goede woorden voor de wijze waarop de zaken via de achterdeur worden geregeld, als het via de voordeur niet kan. Dat is niet bevorderlijk voor het geloof in de Europese spirit. Men moet de zaken via de rechte lijnen van de principes en de voordeuren, via discussies en argumentatie regelen. Als het via de voordeur niet kan, moet men niet cosmetisch of via bypasses allerlei mogelijkheden zoeken om het toch weer binnen te halen. Dat stuit de meerderheid hier enorm tegen de borst. Namens de collega's bepleit ik de volgende inzet: in het geheel geen derde pijler, niet via de voordeur en niet via de achterdeur, en geen derde landen anders dan de kandidaat-lidstaten waarover wij eerder hebben gesproken. Met kandidaat-lidstaten hebben wij minder of misschien geen problemen, maar geen overige derde landen.

De derde optie is uitstel. Tegenover mij is een- en andermaal bevestigd, onder andere door een gezaghebbend lid van de Duitse Bundestag, de heer Hörster, dat onder het Duitse voorzitterschap na 1 januari zeker pogingen worden gewaagd om een meer evenwichtig, lees: afgeslankt voorstel eruit te krijgen. Als dat waar is, kan uitstel ook een optie zijn. De conclusie is dus: of verdere aanpassingen en geen derde pijler en geen derde landen, wat de wens van de meerderheid hier is, of uitstel.

De heer **Russell** (CDA): Ook voor ons is het referentiekader de motie die hier op 7 maart is aangenomen en de behandeling daaraan voorafgaand. Wij hebben toen een aantal vragen geformuleerd. Dat waren geen vragen waaraan weer vragen konden worden toegevoegd. Constateerend dat er een onderhandelingstraject ingezet moest worden, hebben wij een aantal hoofdpunten van bezwaar meegegeven en gezegd dat wij akkoord konden gaan als de minister in de onderhandelingen voldoende zou bereiken. Grosso modo is het toen zo gegaan.

De CDA-fractie heeft het debat op 7 maart en de motie als uitgangspunt genomen en geconstateerd dat in de loop der tijd aan een aantal bezwaren dat in het debat in maart aan de orde is gesteld, tegemoet is gekomen. De CDA-fractie constateert ook dat het irrealistisch is, als je met zoveel landen en met zoveel verschillende insteken tot overeenstemming wilt komen, om alles te willen binnenhalen en te veel vast te houden aan eisen. Ergens komt er een moment dat je moet beslissen, ook als Kamer en ook als partij, of je nog verder wilt. De CDA-fractie heeft dat gedaan. Daarbij zijn de brief en de voortgangsrapportage van de minister voor de CDA-fractie voldoende gebleken.

Ik heb nog wel een vraag aan de minister. Voor mijn fractie was hierbij van belang dat Nederland alleen is komen te staan. De minister heeft dat ook geschreven. Nu is er nieuwe informatie die wij bij het schrijven van de brief die de minister heeft gekregen, op 1 december niet hadden. De heer Dees zei het kort, maar heel specifiek zou de Duitse minister van Buitenlandse Zaken gezegd hebben dat de informele positie van de Duitse regering is dat het grondrechtenbureau grote onzin is. Hij zou een zwaar beroep op de Nederlandse minister hebben gedaan om tot een krachtenbundeling te komen, ook met het Verenigd Koninkrijk, zodat een coalitie van deze drie niet tegen elkaar uitgespeeld zou worden. Dat wekt de suggestie dat men ook in Duitsland het grondrechtenbureau op deze wijze niet wil. Hopelijk kan de minister ons uit de eerste hand vertellen of wij ons hier zorgen over moeten maken.

Dit alles overwegende, heeft mijn fractie als standpunt uitgesproken dat zij het voorbehoud als opgeheven zou willen beschouwen. De andere fracties wilden dat niet. Daarom heeft mijn fractie haar goedkeuring aan

de brief die naar de minister is gestuurd, onthouden. Zij vond ook dat eerst een debat met de minister zou moeten plaatsvinden, alvorens een standpunt uit te spreken.

De heer **Jurgens** (PvdA): Voorzitter. De heer Dees heeft geheel in mijn geest gesproken, maar het lijkt mij nuttig om nog een paar puntjes op de i's te zetten. Ik heb er ook voor doorgeleerd, zoals de heer Dees dat pleegt uit te drukken.

Collega Russell zei zojuist terecht dat het irrealistisch is om in internationale onderhandelingen te verwachten dat je geheel je zin krijgt. Dan ga je er echter wel van uit dat beide partijen iets willen. Als beide partijen iets willen en ergens uit willen komen, kom je begrijpelijkerwijs soms op een compromis uit. Als je iets niet wilt, is het niet irrealistisch om te proberen het tegen te houden, zeker als bij de besluitvorming unanimité vereist is. Van Duitse zijde kreeg ik de indicatie dat men in de bespreking van deze zaak in Brussel tussen de PV's nimmer sterk van Nederlandse kant heeft gehoord, dat hier zeer ernstige bezwaren bestonden tegen de oprichting van het bureau als zodanig. Misschien heeft mijn zegsman niet goed geluisterd, maar dit is de gelegenheid om dat op te helderen. Ik ben het geheel met de heer Russell eens dat dit soort zaken het liefst in een debat als dit als vervolg op het debat van 7 maart, duidelijk moeten worden gemaakt.

Er zijn vervolgens punten die de rechtsgrond betreffen. Ten eerste is het de vraag of je op basis van artikel 308 van het EG-Verdrag, dat overigens is bedoeld voor bijzondere beslissingen die nodig zijn om de doelstellingen van het EG-Verdrag nader uit te werken, een beslissing kunt nemen op het terrein van de Europese Unie. Het oorspronkelijke advies van de Juridische Dienst van de Commissie en de Raad – het enige dat ik ken is van de Raad – is van september 2005. Het was ons dus bekend tijdens het debat op 7 maart 2006. Ik heb de minister toen gevraagd om ons het advies te openbaren. De minister heeft geantwoord dat hij dat niet kon. Ik kan mij dat nog voorstellen, maar dat ontslaat hem niet van de verplichting om zelf met een juridische motivering te komen waarom het mogelijk zou zijn op basis van dat artikel. Als je als jurist het artikel leest en weet dat het EG-Verdrag iets anders is dan het EU-Verdrag, is artikel 308 daarvoor niet geschikt. Dat zei toen ook de Juridische Dienst. In het debat op 7 maart zei de minister dat de Juridische Dienst daarvan is teruggekomen. Daarvan is mij niets gebleken. Ons is geen nader juridisch advies bekend. Wij hebben wel het advies van september 2005, omdat de Duitse en Franse collega's dat wel overhandigd hebben gekregen. Als er een nader advies is van de Juridische Dienst van de Raad, lijkt het mij van groot belang dat de minister dit vandaag overlegt, opdat wij kunnen zien of de Juridische Dienst inderdaad is teruggekomen van zijn eerdere advies. Nogmaals, ik heb daarvoor geen enkele aanwijzing, maar ik zit ook niet zo dicht bij de bron als de minister. Dit wat betreft de rechtsgrond voor de oprichting überhaupt.

Ten tweede – en dat gaat verder dan de oprichting – is het de vraag of er een juridische grondslag is om de werkzaamheden van het bureau, als het is opgericht op grond van deze wankelende basis, te kunnen uitbreiden naar titel VI EU-verdrag. De minister zei dat men er zelf intussen achter is dat dit niet kan. Dan moet je dit ook op alle manieren laten blijken. De oorspronkelijke rendez-vous clause, die nog stond in het stuk van 20 november, was – een clause die bepaalt dat het onderwerp later wordt beslist – dus al niet op zijn plaats. Als het vandaag niet kan op grond van het Verdrag, dan kan het ook straks niet, tenzij het Verdrag wordt gewijzigd. Dat lijkt mij *luce clarius*. Daarmee versterk ik de woorden van de heer Dees, die zei dat wij niet via de achterdeur zaken moeten binnenhalen die via de voordeur niet kunnen.

In het stuk, het ontwerp van 29 november, dat wij overigens vandaag pas onder ogen kregen staan niet alleen bepalingen inzake de derde pijler,

maar ook over de inschakeling van de zogenaamde SAO-landen, landen met een Stabilisatie- en Associatieovereenkomst, waaronder b.v. Montenegro. Het is de bedoeling dat wij geen derde landen bij het bureau betrekken, maar de betrekkingen over dit soort zaken in de eerste plaats via de Raad van Europa laten lopen. Dan is er de verklaring die bij de oprichting van het bureau zal worden afgelegd door de Raad. Ik ben het niet zo vaak tegengekomen, maar als er een rechter over zou oordelen, zou die daar meteen doorheen prikken. Het is heel simpel: als je verklaart dat lidstaten ook voor de derde pijler een beroep mogen doen op expertise van het bureau inzake grondrechtzaken, betekent dit dat het bureau expertise heeft in de derde pijler. Hoe kan het bureau expertise in de derde pijler hebben als het daarin niet bevoegd is? Dit is echt niet oplosbaar. Dergelijke verklaringen, die bij een oprichting terzijde worden gedaan, zijn overigens een typische EU-methode. Die is vele malen toegepast en is zo langzamerhand één van de redenen dat er sceptici zijn die bezwaren hebben tegen de wijze van functioneren van de Europese Unie. Ik ben in hart en nieren voorstander van de Europese Unie en heb ook voor de grondwet gestemd, maar dit soort zaken brengt zelfs mensen als mij tot grote ergernis. De minister mag hier niet aan meewerken. Ik wil het ook formeel stellen: deze tekst heeft te maken met de Derde Pijler. Omdat hij te maken heeft met de Derde Pijler is hij onderworpen aan het instemmingsrecht van deze Kamer. Ik stel voor dat deze Kamer deze verklaring niet accepteert. Het formele besluit terzake dat eerst voor lag is gelukkig vervallen omdat dit zeker niet kon. Deze verklaring moet dus niet worden afgelegd.

De heer Dees heeft enkele opties genoemd. Ik deel met hem de oorspronkelijke optie. Ik vind ook dat op zeker ogenblik de onderhandelingen heel ver zijn gegaan. Als andere landen een totaal overbodig grondrechtenagentschap willen oprichten, moeten zij dat maar doen alhoewel wij voor dat geld betere dingen kunnen bedenken voor de grondrechten. De vragen die ik heb genoemd, moeten echter zijn beantwoord.

Voor mij blijven dan twee vragen over, die formeel aan de voorzitter zijn gericht. Het stuk is van 29 november en dus niet meer dan twee weken in ons bezit. Wij kunnen dus geen instemming geven, omdat het ook zaken in de derde pijler betreft. Een kort uitstel is dus noodzakelijk, willen wij onze instemming kunnen geven. Ik stel voor om morgen in de plenaire vergadering te laten uitspreken dat wij bezwaren hebben tegen deze derdepijlerelementen in de verklaring en daarmee niet instemmen, of dat wij het uitstellen. Er zijn twee mogelijkheden.

De heer Dees heeft als tweede punt, de vraag opgeworpen hoe het kan dat de JBZ-Raad in Helsinki vanmiddag om 15.00 uur dit heeft aangenomen. Ik neem aan dat er slechts een politiek akkoord is geweest. De volgende formele stap zal dan toch op enige bezwaren bij ons stuiten.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik deel de kritische benadering van VVD en PvdA, van de heer Dees en de heer Jurgens.

Ik wil nog twee zaken benadrukken. Dat is in de eerste plaats de vraag waarom dit grondrechtenbureau er moet komen. De heer Dees heeft terecht op klemmende wijze nog eens verwoord dat daarop nooit antwoord is gekomen. Het slechte van de hele zaak is dat wij het antwoord eigenlijk wel weten, maar het nooit hardop durven te zeggen. Dat is namelijk dat Oostenrijk zo nodig dit voor Oostenrijk blijkbaar belangrijke bureau moet hebben. Dit is typisch de manier hoe het in de EU kan gaan. Ik ben ook een grote voorstander van de EU en ik heb ook voor de grondwet gestemd, maar de manier waarop dit is gegaan, is nu net de reden dat er een groeiende aversie tegen de EU is. Dit soort agentschappen waar heel veel naar toe gaat, wordt opgericht, terwijl de noodzaak ervan niet vaststaat of zelfs niet aanwezig is in de opvatting van sommigen. Daarom blijft de vraag belangrijk waarom het zo nodig moet. Ik denk dat hierop nooit een bevredigend antwoord zal komen.

In de tweede plaats ligt er een aangenomen motie. Die discussie moeten wij overigens niet in eerste instantie met de minister voeren, maar onderling. Ik vind de motie, ook in de overwegingen, heel duidelijk. Uitgesproken wordt dat wij van oordeel zijn dat het stelsel van de Raad van Europa niet moet worden gedoubleerd, maar moet worden benut. Het uitgangspunt is de Raad van Europa. Vervolgens kan een overeenkomst worden gesloten tussen de Raad van Europa en de EU om het verder te vervolmaken. Dat vind ik een heel andere richting dan de richting die uiteindelijk is gekozen. Ik ga dan ook, ondanks de inspanningen die zijn verricht en de resultaten die zijn geboekt, niet zover als het CDA om te zeggen dat is binnengehaald wat in de motie is uitgesproken en dat aan de overwegingen is voldaan. Ik deel dus de slotconclusie van de heer Jurgens.

De heer **Kox** (SP): Ik sluit mij aan bij de betogen van de heren Dees en Jurgens.

Het zou heel goed zijn als de minister ons duidelijk maakt of er in Helsinki iets is besloten. Als dat zo is, voel ik mij hier totaal voor joker staan. Deze vergadering is belegd omdat er besluitvorming zou komen. Andere data kwamen niet uit, het moest speciaal vandaag. Ik ben vandaag nog wel gebeld door een vertegenwoordiger van het ministerie. Als het is gebeurd, had hij tegen mij moeten zeggen dat ik thuis kon blijven. Het kan niet zo zijn dat de minister van Justitie dingen afsprekt waarover wij hier nog moeten discussiëren met de minister van Buitenlandse Zaken. Ik moet echter aannemen dat de minister een sluitende verklaring ervoor heeft en dat het niet is gebeurd. Anders zijn wij in elk geval voor vandaag geen vrienden, minister! Voor de fractie van de SP is dit echt een voorbeeld van Europese koehandel. Wij kunnen niet meekijken hoe alles gebeurt, maar als je ziet hoe het is gegaan op dit dossier kun je bijna de goede trouw niet laten prevaleren. Oostenrijk wilde af van een bureau en iets anders hebben, wat het dan «overnight» heeft gekregen ergens in een Europese Raad. Dat moet nu goedgepraat worden en dan kan men het zich niet permitteren dat ergens een parlementje erop tegen is. Ik vind dat dit niet kan.

Wij moeten de macht en de invloed van de Eerste Kamer niet overschatten. Wij moeten onze plaats kennen, maar onze plaats is niet dat wij niets te zeggen hebben. Wij hebben ook iets te zeggen. Op dit dossier hebben wij dat duidelijk gemaakt. Het is mij niet duidelijk geworden of wij in de minister een pleitbezorger hebben gehad voor onze visie of dat de minister heeft gedacht wij hier wel zouden bijdraaien als hij maar lang genoeg wacht. Tenslotte is één fractie al bijgedraaid en wie weet hoe het verdergaat. Ik heb niet de indruk dat de minister heeft gezegd dat hij een opdracht van de Eerste Kamer heeft, dat hij eens gaat kijken wat hij ermee kan doen en hoeveel hij eruit kan slepen. Dat stelt mij erg teleur, want wij kennen deze minister op een andere manier. Op dit dossier gaat het niet goed. Dat betekent dat mijn fractie zal instemmen met de opmerking van de heer Jurgens en dat wij niet kunnen instemmen met deze voorstellen.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik heb ook behoefte om een gevoel van onbehagen te voegen naast hetgeen de collega's al hebben verwoord. Ik ben het geheel eens met de verwoording door collega Dees van het meerderheidsstandpunt van mijn fractie. Mijn onbehaglijke gevoel bestaat eruit dat de argumenten die hij noemt en die op zichzelf valide genoeg zijn om het bureau te stuiten, er eigenlijk helemaal niet toe doen. Ik heb in het plenaire debat ook vergelijkbare woorden gesproken.

Wij worden hier geconfronteerd – het heeft ons veel tijd en moeite gekost, maar het was ook een leerzaam traject – met de Europese Unie als een instituut met een eigen dynamiek. Mijn politieke peetvader heeft mij ooit voorgelaten: Eimert, denk erom, macht trekt macht aan. Toen ging het

ook al over Europa en je ziet dat het hier ook een beetje van toepassing is. Mensenrechten zijn zaken met een heel positieve connotatie. Als je dan toch bezig bent met een proces van Europese nation building, is het ook aantrekkelijk om die te voorzien van een instrument dat zich kan bezighouden met de naleving van mensenrechten. Dan doet het er ook niet zoveel toe dat er een Raad van Europa is die een buitengewoon goed acquis heeft. En dan ga je gewoon door. Daar lopen wij tegenaan. Waar wij als Eerste Kamerleden zeer beargumenteerd tegenaan zijn gelopen, is ongeveer hetzelfde waar heel veel mensen voor het referendum, maar dan veel meer diffuus ook tegenaan zijn gelopen. Dat is namelijk dat Europa. Dat zou de minister een zorg moeten zijn. Zowel de boosheid van de heer Dees, als ik hem daarmee geen onrecht doe, als mijn scepsis zou hem een zorg moeten zijn.

Ik ben ook nieuwsgierig naar de mogelijkheden voor uitstel richting het Duitse voorzitterschap. Heeft de minister ook gezocht naar coalities binnen de Europese Unie? Wij hebben namelijk geleerd, sinds de Europese Unie uit 25 lidstaten bestaat, dat wij bij elk dossier naar coalitievorming moeten streven. Dat lijkt mij bij dit onderwerp ook de aangewezen weg te zijn geweest.

Minister Bot: Mijnheer de voorzitter. Dank voor het bijeenroepen van deze vergadering, waartoe ik zelf het initiatief heb genomen, omdat ik gaarne met de Kamer wilde overleggen alvorens besluiten worden genomen in de JBZ-Raad.

De minister van Justitie heeft vandaag als enige in de Raad van Ministers van de EU medegedeeld dat er nog gesprekken plaatsvinden tussen regering en parlement. Ik kan hier ook zeggen dat rond het middaguur een bespreking heeft plaatsgevonden over de ontwerpverordening inzake de oprichting van het grondrechtenagentschap en dat alle lidstaten, uitgezonderd Nederland, te kennen hebben gegeven in te kunnen stemmen met het compromisvoorstel zoals vervat in het Raadsdocument dat men nu voor zich heeft. Ik voeg daaraan toe dat Duitsland niet heeft geïnterveneerd. Ik heb enkele dagen geleden zowel met mijn Britse als mijn Duitse collega contact opgenomen. Zij hebben toen gezegd dat zij volledig kunnen instemmen met het compromis. Ik weet dus niet waar al die verhalen vandaan komen.

Op mijn beurt kijk ik vreemd op van de verwijten die ik krijg over niet-coöperatief zijn en niet meewerken. Het wordt hier vanavond ook gezegd, zonder enig bewijs. Er wordt gezegd dat ik het erbij heb laten zitten, dat ik niet naar coalities heb gezocht. Nederland is het enige land geweest dat stelselmatig in de Raad alle bezwaren die deze Kamer eerder heeft geformuleerd, naar voren heeft gebracht. Ik ben met een heel duidelijk mandaat, waarin een aantal eisen waren meegegeven, naar de Raad gegaan. Als deze Kamer in het geheel geen grondrechtenagentschap had gewild, had zij dat moeten zeggen. Dan had zij dát in een motie moeten vastleggen. Wij hebben hier drie of vier keer over het grondrechtenagentschap gesproken. Vervolgens is aan mij een mandaat gegeven, met een aantal heel duidelijke eisen. Ik ben van mening dat aan al die eisen is voldaan. Het gaat niet aan om hier op de valreep te zeggen dat het niet kan. Nogmaals, dat vind ik geen correcte manier van discussiëren en besluitvorming. Het moet mij echt van het hart dat het dan duidelijker gezegd had moeten worden.

Over dit onderwerp is ook te vaak en te veel gesproken om te kunnen zeggen dat het via de voordeur of achterdeur is geregeld. Ik ben niet iemand die iets via de achterdeur regelt. Zo kent de Kamer mij niet. Ik heb in het licht van de opdracht die de Kamer mij gegeven heeft, naar eer en geweten dit keer op keer naar voren gebracht. Als de Kamerleden inderdaad zo goed zijn ingelicht als zij hier voorgeven te zijn, dan weten zij ook dat Nederland in de Raad als enige land al deze argumenten naar voren heeft gebracht. Nederland was de enige met substantiële bezwaren en

Nederland heeft die ook naar voren gebracht. Van Duitsland of het Verenigd Koninkrijk heb ik dat nooit in die zin gehoord. Men kan er de verslagen op nalezen. Het is mogelijk dat er intern in die landen problemen bestaan, maar ik heb te maken met de regeringen van die landen. Ik heb te maken met de Duitse bondsregering en met de regering van het Verenigd Koninkrijk. Het is prachtig wat men allemaal via de achterdeur hoort, maar dat gaat mij uiteindelijk niet aan want ik moet afgaan op de stemverklaringen in de Raad. Die zijn vandaag afgegeven zonder enig voorbehoud en zonder enig protest. De landen waar men steeds over praat, hebben in het geheel niet geïntervenieerd. De onderhandelingen zijn best pittig geweest, maar zij zijn ook vruchtbaar geweest. Veel van de punten die deze Kamer naar voren heeft gebracht, die Nederland naar voren heeft gebracht, zijn duidelijk binnengehaald. Ik heb vele malen opdracht gegeven aan de Permanente Vertegenwoordiger om erop terug te komen. Ik heb gezegd dat ik niet akkoord kan gaan als niet is gerealiseerd wat de Kamer wil. Wij hebben ons dus kritisch opgesteld, maar wij hebben nooit de noodzaak van de oprichting ter discussie gesteld, omdat dat ook nooit door de Kamer is gevraagd. Nederland, de regering, heeft meegewerkt aan de verklaring van de Raad van december 2003 en heeft er vervolgens onder het eigen Voorzitterschap nog eens aandacht aan besteed. Eergisteren, toen de minister van Justitie deze zaak aan de orde stelde, is de Tweede Kamer unaniem akkoord gegaan met het grondrechtenagentschap. Ik heb bij vorige gelegenheden toegelicht dat de regering van mening is dat het agentschap voorziet in een lacune, namelijk het toezicht op de naleving van de grondrechten betreffende de tenuitvoerlegging van gemeenschapsrecht. Het belang van dit agentschap is onderstreept door de Europese Raad in 2003 en een paar jaar later onder het Nederlandse Voorzitterschap in het Haagse Programma. Wij hebben hier keer op keer in de discussie heel uitvoerig belicht waarom in ieder geval de regering van mening is dat het agentschap nuttig is. Ik geloof niet dat ik nu op dit late uur en op dit late moment in deze lange discussie nog een keer moet uitleggen waarom de regering vindt dat dit agentschap nuttig is, zeker ook in de verhouding met het alsmar groeiende gemeenschapsrecht, in de verhouding met tien, twaalf nieuwe lidstaten die hiermee nog vaak problemen hebben en waarbij het agentschap een heel nuttige rol kan spelen. Dus ook bij de subsidiariteit valt voor de regering de toets positief uit, zoals ik ook herhaaldelijk heb gezegd. De doelstellingen van het agentschap kunnen namelijk niet op het niveau van de lidstaten worden bereikt. Het gaat om het op eenvormige wijze vergaren van informatie over de naleving van grondrechten bij de uitoefening van gemeenschapsrecht. Het gaat erom een uniforme uitleg te waarborgen. Wij zijn van mening dat dit het beste kan op het niveau van de gemeenschap. Natuurlijk kunnen wij altijd van gedachten wisselen of in een bepaald specifiek geval voldoende rekening wordt gehouden met de subsidiariteit, maar een uniforme uitleg van het gemeenschapsrecht dat in toenemende mate ook op dit terrein speelt, is heel belangrijk. Nogmaals, ik heb heel serieus getracht om aan alle eisen die deze Kamer in de motie-Dees heeft vastgelegd, te voldoen. Ik heb ook getracht om dat te doen met anderen in Europa en Brussel, maar als je geen steun krijgt, houdt het een keer op. Nederland stond echt alleen in die eisen. Wat de inbedding van het agentschap betreft is het naar mijn mening conform de wens van de Kamer dat de Raad van Europa vertegenwoordigd is in het dagelijks bestuur, in de raad van bestuur, en dat in artikel 9 de noodzaak van het voorkomen van duplicatie is vastgelegd. Het mandaat van het agentschap is aangescherpt. Het agentschap is alleen bevoegd met betrekking tot de toepassing van gemeenschapsrecht, ook een eis van deze Kamer. Derde landen kunnen niet deelnemen aan het agentschap en landen met een Stabilisatie- en Associatieakkoord slechts na een later unaniem besluit van de Raad en alleen als waarnemer. Neder-

land zit bij dat unanieme besluit. Ik heb goed geluisterd naar wat deze Kamer heeft gezegd. Het is dus niet mogelijk, tenzij ook Nederland zijn instemming betuigt. Nederland is van mening dat het geen goede zaak is. Het is en blijft dus beperkt tot de lidstaten en de twee of drie kandidaat-lidstaten. Dat is precies wat de vorige keer in de discussie naar voren is gekomen. Het geografische mandaat van het agentschap is beperkt tot de EU-instellingen, inclusief organen, instanties en agentschappen.

De samenwerking tussen het agentschap en de Raad van Europa zal worden vastgelegd en uitgewerkt in een samenwerkingsovereenkomst. Ik teken nogmaals aan dat op verzoek van de Raad van Europa zelf – ik heb er de stukken nog eens op nageslagen en gelezen dat het de heer Jurgens zelf was die het gezegd heeft – de beraadslagingen over de overeenkomst zullen aanvragen zodra de oprichtingsverordening tot stand is gekomen. Ik heb de Kamer op 21 november per brief geïnformeerd over de stand van zaken bij de onderhandelingen over de oprichting van het agentschap op dat moment. Daarna heeft zich in besprekingen in Coreper een onverwachte wending voorgedaan, wat voor mij reden was om de Kamer aanvullend te informeren. Ik kan zeggen, mocht geïnsinueerd worden dat via de achterdeur allerlei zaken erin zijn gebracht, dat het Finse Voorzitterschap het voorstel voor de verklaring op tafel heeft gelegd, omdat men wist dat Nederland absoluut tegen een bevoegdheid van het agentschap in de derde pijler was. Dat hebben wij een- en andermaal met de grootste duidelijkheid naar voren gebracht. Inzake de bevoegdheid in de derde pijler heeft dus het Finse Voorzitterschap een nieuw voorstel gepresenteerd, dat inhoudt dat het Raadsbesluit over de derde pijler vervalt en dat een Raadsverklaring aan de ontwerpverordening wordt toegevoegd. De Raadsverklaring houdt in dat de lidstaten en instellingen van de Europese Unie op vrijwillige basis gebruik kunnen maken van de expertise van het agentschap in justitiële en politieke zaken. Daarenboven bevat de Raadsverklaring een rendez-vous clause, waarin wordt bepaald dat de Raad voor 31 december 2009 zal bezien of moet worden overgegaan tot een werking van het agentschap in de derde pijler. Te zijner tijd zal de Raad dat debat voeren op basis van een in te dienen voorstel van de Commissie. Ook daar geldt weer dat naar een eventuele nieuwe rechtsbasis gezocht moet worden, waarover wij met elkaar kunnen discussiëren. Dat zal ongetwijfeld niet artikel 308 zijn, maar een ander artikel. Dat is ook een besluit dat met unanimité genomen moet worden. Allen zitten daarbij. Wij kunnen dus altijd zeggen dat wij er niet van gediend zijn en dat wij bij ons standpunt blijven.

Nederland kan dus afzien van de werking van de derde pijler en zal dat ook zeker doen. Ik moet echter wel vaststellen dat in de Raad alle lidstaten met dit compromis hebben ingestemd en, sterker nog, dat een meerderheid van lidstaten sterke aandrang heeft uitgeoefend om veel verder te gaan en het agentschap ook voor de derde pijler bevoegdheid te geven. Nederland heeft zich tot dusverre als enige op dit punt niet uitgesproken. De regering is echter van mening dat dit compromisvoorstel ook voor Nederland acceptabel is, te meer omdat de oplossing Nederland niet tot actie verplicht en Nederland de zekerheid heeft dat het niet de derde pijler hoeft te accepteren. Nogmaals, wij hebben onze uiterste best gedaan in de onderhandelingen en ik denk dat wij op alle onderdelen tegemoet zijn gekomen aan de verlangens van deze Kamer.

Ik ben het met de heer Dees eens dat een juridische basis voor de derde pijler ontbreekt. Daarom is het ook een verklaring. Zoals men weet staat in artikel 3 van het Goedkeuringsverdrag van Nice dat voor verklaringen geen instemmingsrecht van de Kamer noodzakelijk is.

Er is gezegd dat het procedureel niet juist is. Nogmaals, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland hebben mij niet te kennen gegeven dat zij hiermee niet kunnen instemmen. Zij hebben vandaag ook geen enkel voorbehoud gemaakt toen zij hun instemming gaven.

Ik heb niet de angst dat Nederland alleen komt te staan. Ik heb die ook

nooit gehad. In de afgelopen anderhalf jaar ben ik op pad gestuurd met een aantal eisen. In de onderhandelingen in Brussel hebben wij gehoor gekregen voor onze verlangens en eisen en is daaraan in verregaande mate tegemoetgekomen. Gebleken is dat alle lidstaten ermee kunnen instemmen en dat de Tweede Kamer ermee kan instemmen. Ook ik zelf ben van mening dat wij een ordentelijk, fatsoenlijk en eerlijk compromis hebben bereikt. Dat heeft dus niets te maken met angst voor alleen staan. Wanneer er eerlijk is onderhandeld en er een fatsoenlijk compromis uit is gekomen, moet je dat alleen op een gegeven moment accepteren. Daarom ben ik van mening dat onder de gegeven omstandigheden de regering haar goedkeuring kan verlenen aan het compromisvoorstel. De heer Jurgens sprak over de rechtsgrond. Ik wil nog wel eens ingaan op de rechtsgrond van artikel 308. Ook ik heb de stukken nog eens gelezen. Ik heb al eerder gezegd dat juridische adviezen nooit geopenbaard kunnen worden. Dat is een vaste regel in de Europese Unie. Dat is ook bevestigd door het Hof. Dat kan ik helaas niet doorbreken. Nu de derde pijler eruit is, is de Juridische Dienst wel degelijk van mening dat artikel 308 correct is. Bovendien is gebleken, zoals men weet, dat er een uitspraak van het Hof ligt dat het niet geoorloofd is om verschillende juridische bases te gebruiken met uiteenlopende besluitvormingsprocedures. Je moet je dus houden aan één juridische basis, in dit geval artikel 308. Wij verschillen van mening over de interpretatie van de derde pijler. Nu een verklaring is vastgehecht, ben ik van mening dat er juridisch gesproken niets meer aan de hand is. Er is geen instemming van de Kamer vereist. Wie er gebruik van wil maken, maken er gebruik van. Nederland zal er geen gebruik van maken. Dat maakt het wat de juridische situatie betreft veel duidelijker. In het algemene licht van de opmerking van de heer Jurgens merk ik nogmaals op, dat het misschien anders was gelopen als deze Kamer zich van meet af aan absoluut had verzet en mij niet op pad had gestuurd met een heel duidelijk mandaat om een aantal onderdelen in te vullen. Ik heb die indruk echter niet gehad. Ik heb naar eer en geweten gemeend dat ik invulling heb gegeven aan bijna alle eisen en dat Nederland buitengewoon veel heeft binnengehaald. Het is misschien niet de volle 100%, maar toch wel 92%. De heren Kox en Platvoet hebben verwijten aan mijn adres geuit in de zin dat zij mij zo niet kennen en dat ik het niet goed zou hebben gedaan. Het spijt mij bijzonder dat zij dat vinden. Ik kan alleen maar zeggen dat ik wel mijn uiterste best heb gedaan. Nogmaals, ik geloof dat ik met dit compromis iets heb bereikt wat beantwoordt aan de eisen van deze Kamer. Ik vind het ook jammer dat de heer Van Middelkoop nog steeds onbehagen voelt, maar ik hoop dat na de uitleg die ik heb gegeven, dat onbehagen iets is verminderd.

De heer **Jurgens** (PvdA): Voorzitter. Ik waardeer het zeer als de minister een gepassioneerd betoog houdt, zoals wij gisteren samen hebben geluisterd naar de gepassioneerde uitvoering van het Vijfde Pianoconcert van Beethoven door Radu Lupu ter ere van de toetreding van Roemenië tot de Europese Unie.

Ik vind dat de minister op een aantal punten niet bevredigend heeft gereageerd. Als de minister zegt dat hij op zijn niveau van andere lidstaten geen andere geluiden heeft gehoord, heeft hij volkomen gelijk. Hij heeft te maken met wat regeringen zeggen. Wat wij hebben gehoord is dan duidelijk intern gerommel tussen parlementen en regeringen. De Duitse en Engelse parlementen hebben bij hun regering dezelfde bezwaren ingebracht als wij. Blijkbaar hebben die parlementen minder invloed op hun regering dan de Eerste Kamer. Ik stel dat bij dezen vast, want de mening van de parlementen is onveranderd. Daar is er dus een probleem. Dat kan ik minister echter niet verwijten. Wij moeten het dus daar maar bij laten. In de plenaire vergadering van 7 maart heb ik de minister uitgedaagd om

een voorbeeld te noemen uit de tien jaar dat hij lid is geweest van Coreper in Brussel namens Nederland, dat de Commissie een voorstel aan de Raad heeft gedaan of de Raad van plan was een besluit te nemen, dat in strijd was met grondrechten. Hij kon mij begrijpelijkerwijs dat voorbeeld niet geven, want de diensten van de Commissie en Raad op juridisch gebied zijn voortreffelijk. Zo'n voorstel zou Raad noch Commissie bereiken.

De minister had wel een voorbeeld uit Polen en dat betrof de implementatie. Ook de heer Dees noemde dat voorbeeld. In artikel 30 van het voorstel staat: omdat lidstaten zelf niet in staat zijn om te vergelijken wat gaande is en dergelijke, moet het gebeuren op het niveau van de Europese Unie. Tot op dit moment heb ik geen stuk gezien, noch van de minister noch van iemand anders, waarin dit op enigerlei wijze wordt waargemaakt. Ik ben zeer goed op de hoogte van wat in Europa gebeurt op het terrein van de mensenrechten. Alle lidstaten van de Europese Unie kennen instanties die zich uitvoerig bezighouden met de grondrechten. Zij hebben nationale forums die het doen. Zij hebben universiteiten met juridische faculteiten. De Kamers houden zich ermee bezig, de raden van staten et cetera. Als kenner van de grondrechten is het niet waar te maken dat de lidstaten niet in staat zouden zijn om bij implementatie van EU-wetgeving op te letten dat zij de grondrechten respecteren. Dat is redelijkerwijs niet vol te houden. Als de minister mij dat kan aantonen, is hij een held. Dat bij de implementatie van besluiten van de EU hulp van de Europese Unie nodig is bij het naleven van grondrechten, is ook niet waar te maken. Dit nog afgezien van het feit dat de Commissie tot nu toe een netwerk van staatsrechtgeleerden had, dat de Commissie op dat punt op de hoogte placht te stellen.

Vervolgens kom ik op het punt waar het eigenlijk om gaat. Met de heer Dees stel ik vast dat wij inderdaad geen instemmingsrecht hebben inzake het tot stand komen van het grondrechtenbureau. Zoals ik nooit antwoord kreeg op het punt van de subsidiariteit heb ik nooit antwoord gekregen waarom het echt noodzakelijk is om zo'n bureau op te richten. Voor welk probleem is het een antwoord? Dat blijft een probleem. Als Nederland toch instemt met het instellen van dit totaal overbodige bureau, zal de Eerste Kamer zeggen dat men dat niet moet doen en neemt de minister zijn eigen verantwoordelijkheid. Dat begrijp ik.

De minister ging overigens wel erg makkelijk over artikel 308 heen. Dat advies dat hij ons niet wil geven, heb ik al lang.

Minister Bot: Ik had het over het nieuwe advies dat is uitgebracht nadat de derde pijler was weggefallen.

De heer **Jurgens** (PvdA): Daar heb ik u naar gevraagd. Daar antwoordde u niet op. U kunt toch de inhoud weergeven. U kunt toch ten minste uw eigen redenering over de rechtsgrondslag geven. Die heb ik niet gehoord.

Minister Bot: Ik heb getracht die te geven. Ik heb gezegd dat artikel 308 voor het agentschap adequaat is, zoals het ook voor het huidige agentschap in Wenen is gebruikt. Ik heb eraan toegevoegd dat andere rechtsgrondslagen denkbaar zijn, maar dat het Hof heeft bepaald dat je niet verschillende rechtsgrondslagen mag gebruiken als die rechtsgrondslagen impliceren dat er verschillende besluitvormingsprocedures zijn. Je moet dus voor één rechtsgrondslag kiezen. De Juridische Dienst kiest dan voor artikel 308. Dat is ook gekozen voor het observatorium in Wenen. Het is eigenlijk een continuering van het observatorium. Ik blijf dus bij dezelfde rechtsgrondslag. Nu de derde pijler is weggefallen vind ik dat ook een heel fatsoenlijke redenering. Ik heb gezegd dat het anders zou zijn geweest en dat ik u gelijk zou hebben gegeven, als de derde pijler er nog bij had gehoord. Daarom heb ik in het vorige onderhoud gezegd dat de derde pijler er niet bij mag en dat Nederland ervoor zal zorgen dat de

derde pijler er niet bij hoort. Wij hebben ons verzet tot het laatste moment volgehouden.

De heer **Jurgens** (PvdA): Ik begrijp dat dit deel van het antwoord van de minister het antwoord op mijn vraag is. Dank daarvoor.

Dan blijft natuurlijk dat niet alleen Nederland zich heeft ingezet om het eruit te krijgen. Een belangrijk deel van de lidstaten heeft vastgesteld dat er geen rechtsgrond is voor uitbreiding naar titel VI. Het lag dus niet alleen aan de inzet van de minister, maar ook aan het feit dat andere lidstaten inzagen dat de Juridische Dienst gelijk had. Dat is natuurlijk een grote vooruitgang.

Dan blijft het punt waar de Eerste Kamer voor staat. De vraag is of voor de tekst in de verklaring het instemmingsrecht dat wij geformuleerd hebben, geldt. En dat is een intern Nederlands constitutioneel probleem. Het is een onderwerp dat mij zeer na aan het hart ligt. Twee van de auteurs van dat deel van de goedkeuringswet zitten aan deze tafel. De heren De Hoop Scheffer en Van Traa waren de eerste ondertekenaars en de heer Van Middelkoop en ik de derde en vierde. In de goedkeuringswet is bepaald dat in de derde pijler instemming nodig is van het nationale parlement. De opmerking van de heer Dees, onderschreven door anderen, is echt dat je iets wat juridisch niet kan, niet via een verklaring moet invoeren om vervolgens te zeggen dat de verklaring niet bindend is en dat je er dus niets over te zeggen hebt. Dat geeft mij een weeïg gevoel. De verklaring is blijkbaar wel bindend, want het gevolg is dat het bureau zich kan bezighouden met de grondrechtzaken in de derde pijler. Dat mocht het niet via de voordeur. In de verordening zelf zou dan gewoon moeten staan dat het daartoe gerechtigd is. Wij zijn het met elkaar eens dat het bureau geen expertise kan leveren aan de lidstaten over een onderwerp waartoe het niet bevoegd is. Ik kan niet anders concluderen dan dat de verklaring bedoeld is om toch via de achterdeur dat bureau aan te sporen zich met de derde pijler bezig te houden. Als het niet zo is, is de verklaring echt overbodig. Waarom moet die verklaring per se worden afgelegd? Er is geen redelijke uitleg voor de noodzaak van die verklaring. Daarom wilde ik een antwoord van de minister. Hij zegt, wat enigszins begrijpelijk is, dat wij er niets over te zeggen hebben omdat het alleen maar een verklaring is. Ik heb gezegd dat ik aan de Kamer bij motie een verklaring hoop te ontlokken dat het wel degelijk onder ons instemmingsrecht valt. Als de minister het daarmee niet eens is, heeft hij een constitutioneel probleem met deze Kamer.

De heer **Russell** (CDA): Voorzitter. Ik denk, als wij teruggaan naar de motie-Dees en op het gevaar af dat ik herhaal wat ik in eerste instantie heb gezegd, dat een groot deel van het pleidooi dat de heer Jurgens hier houdt, een teruggaan naar Af betekent. Dat betekent overdoen wat hier in maart is gebeurd. Het is een afgehandelde zaak waarom het grondrechtbureau er wel of niet moet komen. Hij stelt dat een- en andermaal aan de orde. Het is wel aardig om te praten over een andere motie, maar dat had hij toen moeten zeggen. Toen had gezegd moeten worden dat de Kamer er hoe dan ook niet mee akkoord zou gaan. Dat is niet waar de minister mee op pad is gestuurd. Ik vind dat dus ook buiten de orde. Ook de daarmee samenhangende discussie vind ik buiten de orde.

De heer **Dees** (VVD): Voorzitter. De minister heeft heel veel gezegd. Het is belangrijk om precies te registreren wat op een bepaald moment de precieze uitspraken waren. Ik wil alles dus nog eens heel precies nalezen. Ik heb zijn woorden over de geassocieerde landen wel als heel pertinent opgevat. Hij zei dat hij op dit punt goed had geluisterd. Hij zei in feite dat daar de deur op slot is. Dat vind ik een heel belangrijke toezegging. Wat de motie betreft zit er discussieruimte in. Ik vind dat de fracties hier, de Kamerleden hier, hun algemene bezwaren over inhoud en gevolge

procedure mogen uiten, zeker waar er zoveel gelijkgestemdheid is. In mijn eigen verhaal heb ik als lijn bij de opties gekozen om te kijken wat er bereikt is. Ik heb – even kort door de bocht – ingezet op geen derde landen naast de kandidaat-lidstaten en geen derde pijler. De toezegging over derde landen vind ik een belangrijke toezegging, want dan zit het op slot. Ik zit nog wel heel erg met de derde pijler. Het is niet eens een juridische redeneertrant, maar als iets via de voordeur niet kan omdat er geen rechtsbasis is, moet het ook materieel niet gebeuren. Dat het grondrechtenagentschap op vrijwillige basis iets kan doen, stuit mij erg tegen de borst. Dat geldt ook politiek-bestuurlijk geredeneerd. Iets kan wel of iets kan niet. Als er geen rechtsgrond voor is, moet het geen communautaire activiteit met vrijwillige deelname worden. Ik praat dan nog niet eens over de kosten en de manier van toerekenen. Dit raakt een fundamenteel punt en weegt heel zwaar. Wij hebben in Eerste Kamer heel veel in Europese zaken geïnvesteerd. Het zijn dossiers die ons heel na aan het hart liggen. De meesten van ons zijn zeer positief over Europese zaken. In alle discussies hebben wij de lijn getrokken dat wij preciezer, scherper en dergelijke willen zijn. Als iets niet kan en het gebeurt dan toch, stuit dat tegen de borst.

De heer **Russell** (CDA): Ik begrijp dat u geen probleem zou hebben als die verklaring er niet was, met de rendez-vous clause?

De heer **Dees** (VVD): Geen verklaring en geen rendez-vous clause. Je mag natuurlijk altijd in de toekomst op een onderwerp terugkomen. Daarvoor is echter geen verklaring en geen rendez-vous nodig.

De heer **Russell** (CDA): Ik begreep even dat u alleen tegen de verklaring bezwaar had, want u benadrukte die zo. De rendez-vous betekent dat het pas in 2009 of daaromtrent...

De heer **Dees** (VVD): Als voor iets geen rechtsgrond bestaat, is voor mij de discussie gesloten.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Over de geassocieerde landen wil ik een opmerking maken, die misschien de geruststelling bij de heer Dees weer wat amendeert. De minister zegt dat Nederland het kan tegenhouden, maar dat het dit dan wel alleen doet. Andere landen denken daar anders over. Nu hebben wij in de slotpassage van de brief van de minister gelezen hoe benauwd Nederland is om als enige het vetorecht te gebruiken. Het argument is dat het ver strekkende gevolgen kan hebben op allerlei andere dossiers, als Nederland dat vetorecht uitspreekt. Ik ben er niet helemaal gerust op dat Nederland zo makkelijk als enige zijn vetorecht zal gebruiken om tegen te houden dat een geassocieerd land meedoet aan het grondrechtenbureau. Ik weet niet hoe vaak Nederland de laatste tien jaar als enige gebruik heeft gemaakt van zijn vetorecht binnen de Europese Unie. Ik heb het idee dat het niet vaak is geweest, misschien nooit.

Minister **Bot**: Nooit.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Nooit. Ik vind dat dus niet bemoedigend.

Minister **Bot**: Behalve bij de financiële perspectieven.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Is dat formeel gebeurd? Ik ben dus niet helemaal gerust op dit punt.

Een tweede belangrijk discussiepunt is wat de Kamer nu te doen staat en hoe de verklaring moet worden geïnterpreteerd. Ik heb er niet voor gestuurd, maar bij mij rees nog een fractie eerder dan bij de heer Jurgens de

vraag waarom die verklaring er moet komen als de derde pijler is geschrapt. Op die vraag is geen duidelijk antwoord gekomen. Dat brengt mij tot de conclusie dat het blijkbaar toch via de achterdeur gaat, op grond waarvan je kunt zeggen dat de Kamer wel in de positie is om instemmingsrecht te onthouden en wij toch een plenair debat over deze kwestie moeten hebben.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Het kost mij geen enkele moeite om mijn waardering uit te spreken aan het adres van de minister voor zijn inspanningen het afgelopen jaar en voor wat hij heeft bereikt. Ik vond het wel jammer dat hij aan het begin van zijn betoog nogal geprikkeld op de Kamer reageerde. Hij zou zich ook eens in onze positie moeten verplaatsen. Ik mag hem dat vragen, want de minister is een van degenen die het afgelopen jaar, zeker na het verwerpen van het grondwettelijk verdrag, heeft gewezen op het belang voor nationale parlementen om dichter op Europa te zitten. Nu, wij hebben het geprobeerd en wij hebben het gezien. Dat is redelijk frustrerend, kan ik u zeggen. Het heeft zelfs iets willekeurigs dat wij dit bij de kop hebben gepakt. Ik zit zelf in de subsidiariteitscommissie, waar ik ongeveer hetzelfde meemaak. Ik blijf ervan overtuigd dat het belangrijk is dat wij het doen, maar het is heel lastig om als parlement dit soort activiteiten te verrichten. Daarvoor vraag ik toch wat meer begrip.

Ik ben heel nieuwsgierig naar de antwoorden van de minister op de vragen en opmerkingen van de heer Jurgens over de juridische punten. Nu dit alles genoteerd wordt, wil ik van de gelegenheid gebruikmaken om mijn verdriet erover uit te spreken dat de CDA-fractie al voor dit debat in zekere zin heeft gecapituleerd. Als het toch moet, zou ik zeggen: doe het na het debat.

De heer **Kox** (SP): Het is altijd interessant om de minister te horen. Hij probeert ons te vertellen dat wij tevreden moeten zijn, dat hij veel voor ons heeft bereikt en dat wij maar moeten meegaan in dat agentschap, dat wel van alles wordt afgesproken in Europa maar dat Nederland dat uiteindelijk toch gaat blokkeren en dat het wel een keer zal tegenstemmen als er met landen wordt gesproken. Als straks over de rendez-vous clause wordt gesproken, wordt dat ook tegenhouden enzovoort. Nederland gaat geen gebruik maken van de vrijwillige, niet-verplichtende, adviserende JBZ-taken.

Het klinkt allemaal wel goed. Ik moet ook altijd opletten bij deze minister, want hij overtuigt mij bij wijze van spreken waar ik bij zit. Maar wij krijgen dan uiteindelijk wel een agentschap dat wij niet willen. Volgens mij was dat duidelijk. Motie of geen motie, het was duidelijk dat deze Kamer het agentschap in deze vorm niet wil. Daartoe werd een motie ingediend om de minister de ruimte te geven om er iets aan te doen. Het komt er nu toch en wij krijgen van hem de geruststelling dat het niet zo'n vaart zal lopen, dat het niet zoveel voorstelt en dat Nederland er niets mee te maken heeft. Uit onderhandelingsoverwegingen kan ik mij voorstellen dat de minister denkt dat hij nog veel meer moet doen in Europa en dit wil laten zitten. Deze Kamer heeft deze kwestie, naar mijn mening terecht, hoog opgenomen omdat wij naar eer en geweten dachten en denken dat dit bureau niet nodig is. Dit is iets wat Europa niet moet doen. Wij bezorgen Europa daarmee een slechte naam. Ondanks het hele betoog van de minister is nog steeds niet op tafel gekomen wat het toevoegt aan wat er al is. Als het niets toevoegt, is het overbodig en niet belangrijk. Dan is het iets wat in het tegendeel verkeert. Ik steun graag het voorstel om plenair over deze zaak te spreken en plenair de vraag te beantwoorden of de minister op punt hoort te luisteren naar de Kamer. Ik ben erg benieuwd naar de uitkomst van die discussie en de reactie van de minister daarop.

De heer **Schuyter** (D66): Voorzitter. Bij problemen over subsidiariteit vraag ik mensen altijd of wij het anders zouden doen, als wij het zelf zouden moeten regelen. Als het antwoord dan nee is, wat meestal zo is, heb ik er niet zoveel bezwaar tegen om het Europees te regelen.

De opmerking van de heer Jurgens, herhaald door de heer Dees, dat er eigenlijk geen probleem is en dat de oplossing er dus ook niet hoeft te zijn, heeft mijn fractie heel lang overtuigd. De minister stelt daar tegenover dat er ook een Europees-politieke overweging is. Die Europees-politieke overweging betekent dat je maar heel zelden alleen moet staan. Polen deed dat terecht bij het vlees. De minister vond dat chicanes, maar na een paar weken denkt Europa er toch iets genuanceerder over. Het kan dus. Dat gegeven zijnde, denk ik dat je het heel spaarzaam moet doen. De motie goed lezende, waarin inderdaad niet staat dat wij het onder geen beding willen, moet je afwegen of voldoende is binnengehaald.

Wij blijven zitten met het feit dat niet is aangetoond dat het nodig is. De minister heeft geen enkele argument gebruikt om aan te geven dat wij een heilzame weg inslaan. Ik kan ook heel goed aanvoelen dat anderen zeggen dat dit iets is wat de antistemming voedt. Ook ik ben een overtuigd Europeaan en ook ik heb voor de grondwet gestemd. Mijn partij draagt dat ook heel nadrukkelijk uit, ook in het partijprogramma voor de komende tijd. In dat opzicht is er geen enkel misverstand. Het is altijd lastig als je zegt dat je om maatschappelijke redenen Straatsburg intact moet houden of Wenen iets moet geven. Er zijn ook Europees-politieke overwegingen en daar heeft de minister wel een punt dat mijn fractie redelijk overtuigt.

Minister Bot: Voorzitter. Als ik wat geprikkeld heb gereageerd, dan daarvoor uiteraard mijn verontschuldiging. Ik verkeerde echt in de veronderstelling dat de Kamer mij op pad had gestuurd met een aantal eisen en dat zij op zichzelf, ook al had zij bezwaren, niet tegen de oprichting van het grondrechtenagentschap was. Vanavond wordt hier door verschillende sprekers klip en klaar gezegd dat zij dat agentschap eigenlijk niet willen. Dan raak ik wat geïrriteerd, want hierover hebben wij anderhalf jaar lang – een keer of drie, vier – zeer uitvoerig met elkaar van gedachten gewisseld. Toen is niet gebleken dat men dit agentschap niet wilde, maar dat met een aantal zaken rekening moest worden gehouden voor zover het agentschap er kwam. Er mocht geen overlap plaatsvinden en er moest een meer dan correcte afstemming plaatsvinden tussen de Raad van Europa en het grondrechtenagentschap. Daartoe werden een aantal eisen geformuleerd. Ik dacht dat aan die eisen was voldaan. Vandaar dat ik met een opgewekt gemoed naar deze vergadering kwam. Naar eer en geweten heb ik namens Nederland daarvoor gestreden. Nederland heeft daarin alleen gestaan en niet de hulp en steun gekregen, die aanvankelijk was beloofd door andere landen of via coalities. Nederland heeft keer op keer die kar alleen moeten trekken.

Als ik kijk naar het lijstje in de motie-Dees en de uitvoering die daaraan gegeven is, vind ik dat op alle onderdelen daaraan tegemoet is gekomen. Wij kunnen nu de hele discussie waarmee wij anderhalf jaar geleden begonnen zijn, over doen. Wij kunnen weer praten over de vraag of het agentschap nuttig is en of het er beter niet kan komen. Dat zijn echter van die als-vragen waar ik geen antwoord op kan geven. Feit is dat de lidstaten van de Europese Unie, met uitzondering van Nederland, vinden dat dit agentschap er wel moet komen. Al die lidstaten, inclusief de twee nieuwe vanaf 1 januari, hebben vandaag gezegd dat zij geheel akkoord gaan. Ik teken daarbij aan, dat ik verleden week expres aan collega Hirsch Ballin heb gevraagd om te verzekeren dat ik het instemmingsrecht van de Tweede Kamer heb. Die heeft dat ook gegeven. Om die reden ben ik verbaasd over de problemen die nu naar voren zijn gekomen. Maar goed, ik heb in eerste instantie getracht om daarop antwoord te geven. Ik zal ook nu trachten nogmaals tekst en uitleg te geven wat Nederland heeft bewogen en wat de bedoeling is van het agentschap. Ik heb niet het

gevoel dat ik de Kamer kan overtuigen. Ik heb namelijk het gevoel dat de stelling betrokken is dat wat de minister ook doet en wat hij ook onderhandelt, men niet akkoord gaat. Ik zal echter een poging wagen. Ik zeg nogmaals toe dat wij tegen de participatie van de SAO-landen zijn. Wij zijn daarin niet alleen. Verschillende lidstaten denken er net zo over als Nederland. Ik denk niet dat dit fenomeen zich zal voordoen. Nederland zal ook niet te beroerd zijn om te zeggen wat het ervan vindt.

De heer Jurgens beklemtoonde in verband met de subsidiariteit het feit dat een lidstaat zelf niet in staat zou zijn om dat te toetsen. Daar gaat het echter niet om bij de subsidiariteit. Het gaat erom dat de expertisetaak wel door een afzonderlijke lidstaat, maar niet door de lidstaten gezamenlijk of door andere internationale organisaties adequaat kan worden waargenomen. Bij het opereren op EU-niveau gaat het erom dat een uniform systeem wordt gehanteerd voor de verzameling en analyse van gegevens, waardoor de bruikbaarheid van de expertise toeneemt. Ik ontken dus dat Nederland of Polen niet in staat zou zijn om dit te toetsen. Dat zijn zij wel; in elk geval voor Nederland durf ik dat gerust te zeggen. Als ik kijk naar de rechtssystemen van de twaalf toegetrede lidstaten, ben ik er niet helemaal zeker van dat het daar ook zo is. Het gaat erom dat er een agentschap is dat dit volgt, gegevens analyseert en verzamelt in de 27 lidstaten en dan tracht te komen tot een uniforme applicatie, zodat de lidstaten het niet verschillend gaan interpreteren. Dat is de crux van de subsidiariteit. Daarmee is er – en daaraan ontleent het agentschap ook zijn waarde – een eenduidige wetsinterpretatie waarvan alle lidstaten gebruik kunnen maken. Nu dreigt of is mogelijk dat sommige lidstaten er wat soepeler mee omgaan. Ik denk daarbij vooral aan een paar nieuwe lidstaten, waarmee ik enige ervaring heb door recente bezoeken. Het lijkt mij heel goed dat er een soort van top-down benadering is waarbij één instantie, namelijk dit agentschap, ervoor zorgt dat aan het gemeenschapsrecht – dit is dus veel beperkter dan wat men voor Europa kan doen – een uniforme uitleg wordt gegeven. Dan weet iedere lidstaat waar hij zich aan te houden heeft en wanneer hij in de fout gaat. Zo is de subsidiariteit bij dit agentschap bedoeld. Dat is ook de reden dat het agentschap er is.

Wat de juridische basis betreft heb ik al uitgelegd wat artikel 308 doet. Daar zal ik niet op terugkomen. Als je nog eens goed kijkt naar de tekst van de verklaring, zie je dat er staat dat «the Union institutions may each benefit as appropriate and on a voluntary basis from such expertise». Je kunt dus de opbouw van de expertise niet verhinderen. Voor zover een land het wil, kan het agentschap een advies geven. Verder gaat het ook niet. Daar ligt het grote verschil met de subsidiariteit. In de eerste pijler is het een uniforme uitleg die iedereen moet accepteren. In dit geval is het een verklaring, omdat Nederland de derde pijlerbevoegdheid niet kan accepteren. Een groot aantal landen was wel bereid tot die bevoegdheid in de derde pijler. Wij zijn nu dus uitgekomen op een verklaring. De voorzitter heeft gezegd dat hij voor die verklaring gaat. De Tweede Kamer die hiermee de vorige week is geconfronteerd, had er geen problemen mee. Ik vind het heel belangrijk dat wij uit deze impasse komen en dat op deze manier Nederland niet wordt gebonden aan een derde pijlerbevoegdheid. Degene die er gebruik van wil maken, kan dat doen. Het is nu niet iets wat de Europese Unie als geheel aangaat. Dat was het wel geweest als er een besluit was geweest. Dan waren alle landen op een of andere manier eraan gebonden. Dat is niet het geval met deze verklaring. Aangezien de goedkeuringwet op het Verdrag van Nice over verklaringen en besluiten heel eenduidig is, zie ik hier geen probleem. Ik heb te goeder trouw gezegd dat wij ermee kunnen instemmen. Ik heb echter ook gezegd dat ik eerst het debat met de Kamer wilde afwachten.

De heer Van Middelkoop vroeg om begrip. Ik heb getracht uit te leggen dat ik begrip ervoor heb en dat optimaal tracht op te brengen. Door de manier waarop Nederland heeft onderhandeld en het resultaat dat op tafel is gekomen, hebben wij als altijd begrip getoond. Dit toont ook aan dat de

Kamer wel degelijk invloed heeft. Anders waren deze veranderingen er niet gekomen. Het is dus een heel belangrijke les dat wij zo moeten doorgaan en zo, elkaar ondersteunend, tot resultaten kunnen komen waar misschien ook andere lidstaten van profiteren.

De heer **Jurgens** (PvdA): Hoe kan een grondrechtenbureau dat niet bevoegd is zich bezig te houden met de derde pijler, adviezen geven op het gebied van «police and judicial cooperation in criminal matters», terwijl het niet bevoegd is die expertise op te bouwen?

Minister **Bot**: Dat is misschien waar. Misschien is het niet bevoegd, maar als een lidstaat vindt dat die het agentschap daarover kan bevragen en het agentschap om raad kan vragen vanuit zijn algemene kennis, kan niemand dat tegenhouden. Zelfs als er geen verklaring was geweest, zou een lidstaat zich kunnen richten tot het agentschap.

De heer **Kox** (SP): Ook over de voetbaluitslagen of zo?

Minister **Bot**: Ja. Je kunt zelfs vragen naar het weer.

De heer **Jurgens**: Als dat zo is, waarom moet het dan in een verklaring? Die vraag is niet beantwoord.

Minister **Bot**: Omdat er nu eenmaal een aantal lidstaten is dat met zeer veel moeite afscheid heeft genomen van de eis dat een besluit over de derde pijler voor dit agentschap zal worden opgenomen, omdat Nederland dat met een veto zou tegenhouden. Daarom is de Finse Voorzitter op het laatste moment met deze uitweg gekomen. Iedereen moet daarvan dan maar gebruik maken zo hem dat goed dunkt. Het bindt ons echter op geen enkele manier.

De heer **Russell** (CDA): Er is nog iets wat ik niet onbesproken wil laten. De heer Van Middelkoop sprak over capituleren. Wij hebben goed afgewogen wat toen op tafel lag.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Maar voor het debat!

De heer **Russell** (CDA): Nee, niet voor het debat. De minister heeft een- en andermaal op papier gezet en toegelicht dat Nederland geïsoleerd kwam te staan in Europa. Dat is samen die 92%. Ik heb het altijd 80% genoemd in de fractie, maar hij noemt het 92%.

De **voorzitter**: Ik constateer dat een aantal fracties de kwestie van de derde pijler op dit moment nog in discussie houdt. Daarom vraag ik de minister om het uitgesproken voorbehoud te handhaven tot morgen, zodat deze Kamer de gelegenheid krijgt om de kwestie op de plenaire agenda te plaatsen. Dat moet het liefst vooraan en heel kort. Dat is mijn voorstel bij dezen.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter, ik zou het op prijs stellen als de commissie nog even bij elkaar komt om over de procedure te praten.

De **voorzitter**: Dat kan ook, maar dan stel ik voor om dat morgen te doen en de beide commissies voor het Seniorenconvent bij elkaar te laten komen. Daarbij kan worden gekeken naar de plenaire agenda. Als de fracties zich hebben beraden en als in commissieverband zaken zijn gewisseld, kunnen daaruit wellicht conclusies worden getrokken die voor de regering vruchtbaar zijn. Ik kan daarop echter niet vooruitlopen.

Minister **Bot**: Ik moet er wel op wijzen dat de JBZ-Raad alleen nog morgenochtend bij elkaar komt. Bij de lunch is het afgelopen. Het zal dus wel voor de lunch bekend moeten zijn.

De heer **Kox** (SP): Of de minister moet zeggen dat hij niet kan besluiten.

Minister **Bot**: Nee. Ik zeg u heel eerlijk dat ik morgen ga besluiten om mijn goedkeuring te hechten aan dit agentschap.

De heer **Jurgens** (PvdA): Als dat gebeurt, vraag ik een interpellatie aan. Ik vind het werkelijk ongehoord dat de minister na deze discussie dat durft te zeggen in plaats van voor te stellen met een kort uitstel te komen, opdat wij nog met elkaar kunnen praten. De Raad komt regelmatig bijeen. Dit kan best tot volgende keer worden uitgesteld. Als de minister sowieso van plan was om morgen voor te stemmen, dan hebben wij hier voor joker gezeten. Dan ga ik morgen daarover een interpellatie aan de Kamer vragen.

De **voorzitter**: De minister heeft alleen gezegd dat de JBZ-Raad morgenochtend bijeenkomt en dat er nog geen enkel signaal is dat het wordt uitgesteld. Ik kan mij voorstellen dat het ook voor ons van belang is om er voor die tijd nog even over te spreken. De mogelijkheid bestaat dat de commissies nu even bij elkaar komen.

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Is er ook nog een uitsteloptie?

Minister **Bot**: Het hangt af van wat de Kamer mij morgen voorlegt. Nu de regering van mening is dat er geen instemmingsrecht van de Kamer is doordat er een verklaring is, heb ik theoretisch het recht om mijn goedkeuring te geven. Ik heb de Kamer voor instemming niet nodig. Dat is de juridische positie van de regering.

De heer **Jurgens** (PvdA): Daarover verschillen wij van mening met de minister. Daarom zouden wij eerst met elkaar een debat moeten hebben.

Minister **Bot**: Ik wacht af wat u doet. Als ik morgen echter geen signaal krijg, geef ik mijn instemming.

De heer **Kox** (SP): De minister gaat niet over de orde van de Kamer. Wij vergaderen morgen plenair vanaf 13.00 uur en niet eerder. Dan zal de Kamer besluiten. Ik vind dat de minister dit heeft te respecteren. Hij kan niet vanwege het feit dat de Kamer pas vanaf 13.00 vergadert, in Helsinki gaan zeggen dat Nederland het ermee eens is.

Minister **Bot**: De regering stelt dat er een verklaring is en dat een verklaring geen instemmingsrecht van de Kamer nodig heeft. Zo eenvoudig is het.

De heer **Jurgens** (PvdA): Zo eenvoudig is het niet.

De heer **Kox** (SP): De minister hoort hier ook hoe een meerderheid van deze Kamer erover denkt. Hij is toch niet helemaal vrij om te zeggen dat hij het heeft gehoord, maar dat hij het niet meeneemt. Dat past niet bij een goede verstandhouding tussen regering en parlement.

Minister **Bot**: Die wil ik ook graag handhaven, maar u plaatst mij wel in een buitengewoon moeilijke positie. Ik heb als enige het besluit laten uitstellen in de Raad van heden. Ik heb gezegd dat ik vanavond dit overleg zou hebben om tekst en uitleg te geven. Ik heb een- en andermaal heel

duidelijk gezegd dat het instemmingsrecht van de Kamer, gegeven de juridische constructie die is gekozen, niet meer nodig is.

Op alle andere punten ben ik aan de eisen van de Kamer tegemoetgekomen. Ik heb ook gezegd dat ik bereid ben om het advies morgen af te wachten, maar ik zit echter ook in een tijdkiem.

De **voorzitter**: Dat geldt ook voor deze Kamer. Die heeft ook een eigen orde.

De heer **Jurgens** (PvdA): De ontwerpverklaring is pas van 29 november!

De **voorzitter**: Wij hebben vastgesteld dat er over de verklaring verschil van opvatting is. De minister heeft daarover een heldere opvatting, maar de meerderheid van de commissie heeft op dit moment een andere opvatting. Wij moeten echter niet vanwege een agendaprobleem de zaak onnodig laten escaleren. Dat zou ik betreuren. De minister zal begrijpen dat wij niet morgenochtend plotseling plenair kunnen gaan vergaderen. Een plenaire vergadering lijkt mij wel nodig om tot een goede afhechting te komen. Dat kan van belang zijn voor dit dossier. Misschien kan de minister bewerkstelligen dat de JBZ-Raad niet morgen bij de lunch ophoudt.

Minister **Bot**: Ik zal dit met collega Hirsch Ballin moeten overleggen. De bedoeling is dat het agentschap op 1 januari in werking treedt. Het toekomstige Duitse voorzitterschap heeft gezegd dat het alles in het werk wil stellen om ervoor te zorgen dat de besluitvorming plaatsvindt voor het einde van het jaar. Ik wil de mogelijkheden nagaan. Op dit moment zie ik alleen nog de mogelijkheid van de Europese Raad, maar het is niet een onderwerp dat ik aan de Europese Raad zou willen voorleggen. Ik kan u verzekeren dat de regeringsleiders en staatshoofden weinig kaas hebben gegeten van deze zaak.

Er zijn 24 landen voor, er is een verklaring en ik begrijp dus niet wat het probleem is. Ik zit daar dus met een heel groot probleem. Ik zal mij er in elk geval op beraden.

De **voorzitter**: Wij zullen ons beraden. Ik hoop dat niet agendaproblemen het dossier tot een einde brengen, maar dat dit op inhoudelijke gronden gebeurt.

Ik dank de minister voor zijn komst en zijn toelichting.